

**GLOBALASHUV SHAROITIDA YOSHLARNI
HARBIY-VATANPARVARLIK RUHIDA TARBİYALASHNING
PSIXOLOGIK JIHATLARI**

Ravshanov Lochinbek Urinovich

*O'R MV MHO "Ilmiy tadqiqot" markazi boshlig'i, psixologiya fanlari doktori
(DSc), dotsent, podpolkovnik.*

Tel.: +99899-660-07-02

e-mail: ravshanov.lochinbek@bk.ru

Jahon hamjamiyatida globallashuv va integratsiyalashuv tez sur'atda rivojlanishi yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga doir ishlarni jonlantirish va faollashtirishga undaydi. Buning uchun yoshlarning ta'lim-tarbiyasiga nisbatan mahalla, maktab, oila va ota-onlarning vazifasi alohida sanaladi, shu bilan bir qatorda pedagoglarda psixologik bilimlarni ham talab etadi. Jumladan, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash hamda O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari tizimidagi ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qabul qilingan Konsepsiyalarni amalga oshirish doirasida har tomonlama rivojlangan, bilimdon, xalqiga, shuningdek, Vatanimizga xizmat qilishga sodiq yoshlarni tarbiyalash bo'yicha alohida vazifalar belgilangan.

Qolaversa, milliy qadriyatlarimizga, xalqimizning madaniyatiga va o'zligiga bo'lgan tahdidlar, yod g'oyalarni singdirishga bo'layotgan urinishlar kuchayib borayotgan hozirgi sharoitda yoshlar eng zaif qatlam bo'lib qolayotganligi sababli bu yo'nalishda qo'shimcha kompleks chora-tadbirlar belgilab berildi[1].

Yoshlar o'rtasida vatanparvarlik g'oyalarini targ'ib etuvchi qiziqarli tadbirlarning keng ko'lam va yuksak saviyada tashkil etish an'anasini qayta tiklash. Yoshlarda vatanparvarlik qadriyatlarini shakllantirishning psixologik jihatlarni yaxlit holda o'rganilishiga erishish, mazkur jarayonni tashkil etishning samarali yo'llari, omillari va vositalarini yetarli darajada o'rganish muhim hisoblanadi. Demak, yoshlarda vatanparvarlik qadriyatlariga ega bo'lishlarini ta'minlashda va bu jarayonni yaxlit tashkil etish, unda har bir samarali omildan maqsadli foydalanish, imkoniyatlarni ko'ra olish va ularning samaradorligini baholash muhim ahamiyatga ega.

Yoshlardagi vatanparvarlikni ulardagi ichki motivatsion omil sifatida shakllanishi ulkan tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi. Ularda vatanparvarlik qadriyatlarini shakllantirish va hissiy motivatsion munosabatlarni tarkib toptirishda quyidagi shart-sharoitlarga amal qilish zarur deb hisoblayman:

vatanparvarlikni shakllantirishda ijtimoiy hayot sharoitlari bilan bog'lab olib borish;

yoshlarni ijtimoiy yo'naltirish, ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan amaliy faoliyatni tashkil etish;

ijtimoiy onglilik va ijtimoiy hayot vaziyatlaridan to'g'ri yo'l topib chiqarish – ma'naviyatlilik, komillik belgisi ekanligini tushuntirish;

yoshlarda mas'uliyat, mustaqil fikrlash malakalarni shakllantirish;

o'smirlik davri – o'tish xususiyatlarini to'g'ri tushunish, ulardagi yosh va individual xususiyatlarni e'tibordan chetda qoldirmaslik.

Yoshlarda vatanparvarlik qadriyatlarini shakllanishida oiladagi sog'lom munosabatlar katta ahamiyat kasb etadi. Oilada sog'lom muhitning saqlanishi ko'p omillarga bog'liq. Masalan, ota-onalar bilan bolalarning o'zaro yaxshi munosabati, katta avlod vakillariga hurmat, e'tibor, oiladagi farzandlarning o'zaro munosabatlari to'g'ri tarbiyalangani, ota-onaning bolalari tarbiyasiga barobar jonkuyarligi, oilada o'rnatilgan to'g'ri tartib va yaxshi odatlar, ota-onaning mehnatga, ijtimoiy hayot hodisalariga to'g'ri munosabatda bo'lish kabilar shular jumlasidandir.

Shaxsda vatanparvarlikning psixologik tuzilmasini tadqiq qilgan V.N.Myasishchevning fikricha, vatanparvarlik komponentlari shaxsning davlatga, xalqqa va o'z-o'ziga nisbatan quyidagi munosabatlarida namoyon bo'ladi[3,53]:

davlatga munosabat – davlat ramzlarini, davlatning tarixiy, madaniy an'analarini, davlat tilini bilish va ularga nisbatan munosabatda ko'rinadi;

xalqqa munosabat – xalqning mentaliteti, qadriyatlari, asosiy xususiyatlarini anglash, vatanparvarlik, millatchilik, egotsentrizm, shovinizm tushunchalarining mohiyatini bilish, xalqning tinchlik va harbiy safarbarlik holatiga munosabat, xalq manfaatida vatanparvarlikni ifoda etishga ehtiyojini his qilishda ifodalanadi;

shaxsning o'ziga vatanparvar sifatida munosabat – o'zining huquqlarini, burch hamda majburiyatlarini bilishida namoyon bo'ladi.

Tadqiqotchilar A.L.Juravlev va A.V.Yurevichlarning tadqiqotlarida vatanparvarlikning psixologik jihatini tavsiflashga harakat qilingan[2,88]. Mualliflarning ta'kidlashicha vatanparvarlik ko'p komponentli tushuncha va hodisa bo'lib, uning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat ekanligini ta'kidlaganlar:

Vatanga muhabbat tuyg'usi;

shaxsiy manfaatlaridan ko'pchilik, omma manfaatlari uchun voz kechishga tayyorlik;

munosib xulq-atvor;

o'z mamlakati, uning tarixi va xalqiga mansubligini his etish.

Tadqiqotchi J.Ramatovning ta'kidlashicha, o'z taqdiri va kelajagi uchun qayg'uruvchi har qanday jamiyat, har qanday mamlakat yoshlarga munosabat masalasida ularning hayotini ma'naviy boy, sermazmun qilish, xalqiga, Vatanga sadoqatli, har tomonlama yetuk, barkamol inson bo'lib yetishishidan manfaatdordir[4,129]. Shuning uchun yoshlarning jismoniy, ma'naviy va

intellektual qobiliyatlarini namoyon qila olishlari uchun keng imkoniyatlar yaratib berilmoqda. Yoshlarimizning siyosiy ongli, ma'naviy barkamol, sharqona odob-axloqli, faol, mas'uliyatli, ona Vatanga sadoqatli bo'lib yetishishi jamiyat va davlat taqdiri uchun g'oyat muhimdir.

Qolaversa, "Zamonaviy harbiy xizmatchi imijining psixologik jihatlari" mavzusida psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan tadqiqot ishimga asosan "Harbiy xizmatchi imijining ijobiy psixologik sifatlari"ga mas'uliyatlilik, jamoaviy "Men", qat'iyatlilik, sabr-bardoshlilik, faollik, jasoratlik, progressiv tip, ijobiy emotsional tip, muvozanatlashgan tip kabi psixologik sifatlarni qatoriga vatanparvarlikning kiritilishi[5,116] yuqorida e'tirof etilgan ilmiy-psixologik ta'riflarning isbotini belgilaydi.

Xulosa kilib aytganda, mamlakatimizda yoshlarni o'qitish va tarbiyalash milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari prinsiplari va mustaqillik yutuqlari, xalqning boy milliy, ma'naviy va intellektual salohiyati hamda umumbashariy qadriyatlarga tayangan, insonparvarlikka yunaltirilgan ta'limning mazmuni davlat ta'lim standartlari asosida isloh qilinishiga katta e'tibor qaratilmoqda. Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga doir ishlarni jonlantirish va faollashtirishda "oila – maktab – mahalla" shu uchlikning hamkorlikdagi faoliyati alohida sanaladi, shu bilan bir qatorda pedagoglarda ijtimoiy va psixologik bilimlarni ham talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 28 iyundagi "O'smirlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash hamda O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari va davlat xizmati uchun kadrlar zaxirasini tayyorlash tizimini takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4375-son qarori..

2. Журавлев, А.Л., Юревич А.В., Патриотизм как объект изучения психологической науки / А.Л. Журавлев, А.В.Юревич. // Психологический журнал. - 2016. - Т. 37. - № 3. - С. 88-98.

3. Мясищев В.Н., Социальная психология личности. - Л.: 1974. С. 53.

4. Ramatov J., Yoshlarda vatanparvarlik fazilatini shakllantirish - ta'lim-tarbiya sohasining asosiy vazifasi. "Globallashuv sharoitida vatanparvarlik tarbiyasining ma'naviy-ma'rifiy texnologiyalari". Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari // O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi. – Toshkent, 2019, 129-131-b.

5. Ravshanov L.U., "Zamonaviy harbiy xizmatchi imijining psixologik jihatlari" PhD doktorlik diss..., O'zMU: 2019 y., 116 – b.